

Assar Perssons leksaksindustri

Den enda leksaksproduktion som någonsin funnits i Mariefred drevs av den tillfällige Mariefredsbon Assar Persson. Namnet på fabriken var kort och gott "Assars leksaksindustri" och låg i Slottsbrinken. Med sina cirka åtta år i branschen, mellan cirka 1945 och 1953, var Assars leksaksindustri en relativt kortlivad affär. Men trots det blev företaget framgångsrikt, i all fall under en period. Leksaksproduktionen blommade upp snabbt, men föll - nästan platt som en pannkaka - när konkurrensen hårdnade och billiga leksaker med mer finess började importeras utomlands ifrån.

Men låt oss börja från början, med de få uppgifter om leksaksindustrin som vi har. Han var något av en entreprenör, en chansare och improvisatör, Assar Persson. För det är kanske inte alla, om någon alls, som skulle se det som realistiskt att dra igång en leksaksindustri samma år som andra världskriget nådde sitt slut.

Den 24 september 1947 viger Strengnäs Tidning stort utrymme åt Assar Persson och hans leksaker. Reportern skriver att det annars traditionella leksaksimperiet Tyskland fått annat att tänka på, att reparera de skador, som andra världskriget vållat. Och att just det har öppnat möjligheterna för andra att tillverka leksaker.

"Fabrikör Persson vägde alla 'för' och 'emot', fann att 'för' vägde tyngre och körde igång."

Mariefredsbon Olle Karlsson menar ändå att Assar Perssons industri hade drag av ett slags amerikansk vilda västern-mentalitet. Som elektriker minns han att han flera gånger besökte huvudbyggnaden, som mer liknade ett vanligt bostadshus än en industrilokal. Olle Karlsson fick den bestämda känslan att verksamheten var improviserad och Assar Persson var en man som hoppade på olika industrier, beroende på var pengarna fanns för tillfället. Men i leksaksbranschen hade han ändå varit sedan femtonårsåldern, och skolad hos Brio i Skåne. Och kanske var westernstilen något som var ett utmärkande drag hos herr Persson.

- Assar Persson dök verkligen upp som gubben i lådan, och verksamheten blommade upp med en jädra fart, säger Olle.

- Assars leksakindustri var en märkvärdig byggnad, den var inte byggd för någon tung industri, den hade källare med garage. Jag jobbade på elverket och vi levererade ström dit. Assar anställde folk varefter tiden gick, och verksamheten byggdes ut mer och mer efter hand. Det märkte vi som fick komma och sätta i fler och fler proppar.

Huvudbyggnaden, som Olle pratar om, låg i hörnet Slottsbrinksvägen och Borgargårdsvägen, på vänster sida då man kommer upp från Stallarholmsvägen.

Och att Assars leksaksindustri blommade upp snabbt bekräftar en artikel i Strengnäs Tidning från hösten 1947. Assars leksaksindustri hade då varit igång i drygt två år. Reportern skriver:

“Och nu har han en fabrik som sysselsätter 25 man förutom det tjugotal familjer den håller med hemarbete och sysselsättning, och om det funnits möjligheter att utvidga och bygga till, ja, då vet ingen hur stor rörelsen varit i dag.”

Det var nämligen så att 1947 var även året då Assar Persson ansökt hos kommunen om bygglov att utvidga verksamheten, men det hade blivit avstyrkt. Kanske vill reportern ge Mariefreds stad en känga i sammanhanget när han skriver så här om Perssons fabrik, som ju vid intervjutillfället var full av framtidsanda och tillförsikt? Om bygglovet hade beviljats hade Assars blivit dubbelt så stort, och Sverige kunde kanske blivit självförsörjande på leksaker.

Assars närmaste män i fabriken verkade vara en verkmästare Lewko, som tillverkade prototyper och en annan medhjälpare, som Olle Karlsson tror kan ha kommit från Småland. Han skulle ha stått för den mer avancerade tekniska expertisen i företaget. Med honom kom till exempel fjäderverken.

- Det är viktigt att minnas att allt tillverkades för hand, säger Mariefredsbon Björn Brolin.

- Alla figurer var handmålade, man jobbade med det som extraknäck. Flera av polackerna gjorde det.

Den rent fysiska bilden man får av Assars leksaksindustri är att den bestod av en huvudbyggnad samt flera uthus i trä, som tycks ha

nyttjats som lagerlokaler. Till industrin hörde också ett växthus där nycklarna till att skruva upp plåtleksakerna och urverken, som fick leksakerna att röra sig, tillverkades och monterades. Det låg dock inte på samma tomt utan en bit längre upp i Slottsbrinken. Olle Karlsson berättar att fabriksstomten kan ha varit avstyckad medan växthuset möjligen kunde ha hyrts av auktionsförrättaren Ragnar Jonsson, som ägde större delen av Skogsborgsområdet på den tiden. Där fanns det faktiskt en handelsträdgård då, så det verkar troligt att växthuset kan ha tillhört den.

Att fabriksbygganden inte var så vacker vittnar Yans krönika i Strengnäs Tidning med Mariefreds Tidning skriven i mars 1955 om. Han beklagar sig över att Assar, som sedermera sålde fabriken till AB Industriskylt, lämnat efter sig "lagerlokalerna", som var både fula och helt utan gagn.

“Delade meningar torde det inte råda om skjulen kring Industriskylts fabriksbyggnad i Slottsbrinken. De är otroligt misspydande och bör bort, ju förr desto hellre. Att folk som bor strax ovanför dessa byggnadstekniska underligheter tycker att deras eljest så vackra utsikt ned mot stadsbebyggelsen och Gripsholms slott helt fördärvas av trärucklen ifråga är inte underligt. Det underliga är att de inte kommer bort, i synnerhet som de inte hör till fabriksrörelsen och för dess del inte har någon mission att fylla utan tillhör den förra ägaren av fastigheten, som numera flyttat från staden sedan han sålt fabriken men inte "lagerlokalerna". Här vore väl en upprensning med det snaraste på sin plats.”

Med facit i handen kanske beslutet att inte låta Assar Persson utvidga sin verksamhet var rätt ändå? Men hade han något speciellt i åtanke när han beslöt behålla skjulen? Kanske. Han var ju ändå en sann entreprenör. För övrigt ska det enligt uppgift finnas en teckning i AB industriskylts ägo av byggnaden som tecknats av Harry Karlsson.

Mariefredsbon Anne-Marie Strömberg berättar att hon vid flera tillfällen hälsade på sin man, den framlidne Birger Strömberg, när han jobbade i det anspråkslösa växthuset som tillhörde industrin.

- Birger arbetade en bra lång tid ensam i ett växthus, och det blev tämligen kallt på vintern. Han monterade nycklar som man skruvade upp leksakerna med.

Birger Strömberg och hans fru Anne-Marie kom till Mariefred 1948 och Birger fick jobb direkt hos Assar.

- Det var bra där. Bra kamratskap, det minns jag att han sa, säger Anne-Marie.

- Han klagade aldrig på jobbet eller lönen. Han jobbade där i flera år. Sedan började han på Stjernqvists. Det var lätt att få jobb där och det var högre lön .

De 25 man som arbetade på Assars fabrik var både kvinnor och män, eller snarare killar och tjejer. Många av dem hade alldeles säkert hoppat på Assars direkt efter skolan. Att leksaksindustrin sysselsatte så många bör ha varit viktigt för Mariefred. Vad Olle Karlsson minns så var fabriken ett getingbo av olika aktiviteter, som han själv uttrycker det. I husets olika rum tillverkades bland annat delar till leksakerna, som till viss del liknade Brios färgglada produkter.

- Allt var spontant tillkommet och primitivt, men det rullade och gick, man paketerade leksakerna och skickade iväg. Man hade såg, hyvel och andra saker som behövdes för produktionen. I källarplanet hade man sprutlackering med tre, fyra utrustningar. Man sprutade på produkten för att få färg på leksakerna. Man behövde ett aggregat för tryckluften, veta hur man hanterade färg och material. Och det var ju säkerhetsfaktorer som rådde redan då, man behövde något skydd för munnen och belysningen var komplicerad. Och gasen som blev, den kan man inte kombinera hur som helst med el. Montering fanns en trappa upp. I slänten i garagedfarten tillverkade man produkter i trä, där fanns en bandsåg. Det var lite western över det hela. Allt gick med en jädra rusning. De som jobbade där hoppade på något som inte ens ledningen visste vad det var.

Olle minns ändå att han, och många med honom, beundrade Assars företagsamhet, trots de lösa bolinerna som industrin verkade existera under.

- Ja, det var inget negativt menat med det. Fabriken försörjde många. Man var imponerad, och Assar var respekterad som person. Ja, många

var imponerade och sen blev en del ju avundsjuka och de pratade illa om honom för att de själva inte skulle se ut som förlorare.

För Assar Perssons industri blev verkligen framgångsrik. Ett par år efter starten hade man tagit fram ett åttiotal leksaksmodeller, inklusive bilar, bussar och flygmaskiner och olika djur, både mekaniserade och icke mekaniserade i trä och i pressad plåt. Och ingen av dem är större än en cigarrlåda. Björnar gick bra, liksom katter och Nils Holgersson på sin gås. Många prylar blev verkliga slagnummer. Men den vaggande pingvinleksaken blev ingen hit. Assar Persson menar att barn på den tiden ville ha djur de kände igen, och 1947 visste nästan inget barn hur en pingvin såg ut. Pingvinen blev därför endast tillverkad i ett provexemplar. "Hos eskimåerna hade den nog slagit" sa Assar, som fick böja sig för vad tidens ungar på närmare håll ville ha.

Men det var ändå inte bara i Sverige man ville ha Assars leksaker. 1947 strömmade order in, både från grannlandet Norge och så långt bortifrån som Johannesburg i Sydafrika. Bland annat vill norrmännen ha en provbeställning på 100000 urverk, men på grund av trångboddheten är det svårt att få fram så många produkter.

Nere i Mariefred gick det också att få tag på Assars leksaker. I butikslokalen i hörnet av byggnaden Storgatan 4, i en lokal med fönster som vette mot Rådhusstorget, hade Assars fru en klädbutik. I lokalens källare saluförde hon Assars leksaker. För övrigt verkar Assars leksaker aldrig varit etikettmärkta eller tillverkningsmärkta på något annat vis. Enligt Mariefredsbon Björn Brolin skulle ändå leksakbilarna ha varit märkta "Assar" i grillen.

Tyvänn verkar det finnas mycket få av Assars leksaker kvar. Hembygdsföreningen har tre olika modeller, och Björn Brolin har två, men av samma slag, Nils Holgersson på gåsen. Och på företaget fick de anställda inte heller några leksaksförmåner.

- Ville man ha en leksak fick man köpa den, säger Anne-Marie Strömberg, som inte har någon souvenir från fabriken.
- De tillverkade olika slags träbilar, bland annat med en platta med en pinne på, som barnen kunde stapla träklotsar på, minns hon.

Uppgifterna om fabrikören som person är även de knapphändiga, i alla fall på hemmaplan. Olle Karlsson vet att han måste ha träffat honom i jobbet många gånger, men minns inget speciellt, bara att han såg Assar som en äldre farbror. Olle själv var i 25-årsåldern. Han minns

också att fabrikörens framgång gav så pass mycket pengar att han kunde bygga ett nytt och exklusivt terrasserat hus i Slottsbrinksbacken.

Anne-Marie Strömberg mötte både Assar och hans fru, men sammanfattar tidens åtskillnader i samhället så här.

- Fina människor och vanligt folk, så var det då, säger hon och menar att man inte umgicks över klassgränserna.

Assars leksaksindustri lade ner när Japan och Tyskland hunnit bygga upp sina industrier och började spotta ut komplicerade leksaker med mer elegans. Assar kunde inte konkurrera med dem.

- Den improviserande tiden var förbi, det var bara att lägga ner, konstaterar Olle Karlsson.

När fabriken lades ner, omkring 1953, försvann Assar och hans familj från Mariefred. Men han dyker upp igen, i ett helt annat sammanhang, i mäklarbranschen. När området bakom nuvarande Coop skulle bebyggas i slutet av 1950-talet är före detta leksaksfabrikören nämligen med på ett hörn. Här ansvarar han för försäljningen av tre moderna hus i den norra delen av området, i östra delen av nuvarande

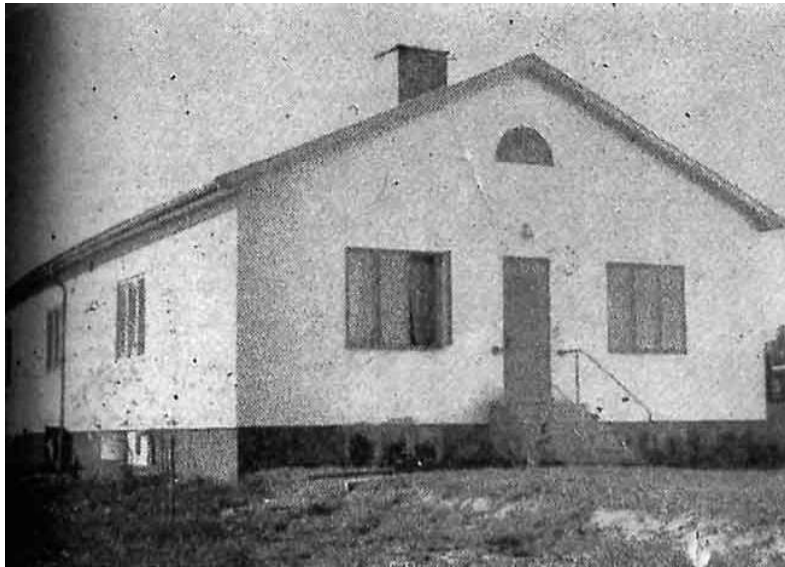
Nyponvägen. Grundisoleringen av husen bestod av betong och halm. I Mariefred fick husen snabbt smeknamnen "Halmhyddorna".

Theresa Isaksson, text och leksaksfoto

Källor:

Strengnäs Tidning med Mariefreds Tidning

Olle Karlsson, muntligt

Leksaksfabriken, 1947, sedermera I-skyllt.

Leksaksfabrikören själv, Assar Persson